

*ՀՀ ոստիկանության կրթահամալիրի ակադեմիայի իրավագիտության
ֆակուլտետի քրեական իրավունքի և քրեաբանության
ամբիոնի ավագ դասախոս, ոստիկանության մայոր
Երևանի պետական համալսարանի քրեական իրավունքի ամբիոնի հայցորդ*

ԽՄՔԻ ԿԱԶՄՈՒՄ ՏԱՆՅԱՆՔ ԿԱՏԱՐԱԾ ԱՆՇԱՓԱՏԱՆԵՐԻ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՏԱՏԿԱՆԻՇՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐ

Քրեաբանական հետազոտության ընթացքում միշտ ուսումնասիրվում են հանցագործի անհատական բնութագրի առանձնահատկությունները, քանի որ հանցագործի անձից են կախված վարքագծի, գործելու, հանցագործություն կատարելու սուբյեկտիվ պատճառներն ու պայմանները¹:

Անչափահասների խմբային հանցավորության կանխարգելման արդյունավետության բարձրացման համար կարևոր է խմբի յուրաքանչյուր անդամի անհատական բնութագրի ուսումնասիրությունը, ինչը հնարավորություն է տալիս բացահայտելու և ուսումնասիրելու անհատի բացասական հատկանիշների ձևավորման արտաքին սոցիալական գործոնները, որոնք էլ իրենց հերթին դառնում են կյանքի կոնկրետ իրավիճակում հանցավոր վարքագծի պատճառ:

Խմբի կազմում հանցանք կատարած անչափահասների քրեաիրավական հատկանիշների քրեաբանական բնութագրի ուսումնասիրության անհրաժեշտությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ այն նախ հանդիսանում է հանցանք կատարած անձի քրեաբանական պատկերի բաղկացուցիչ տարրը, և հետո այդ հատկանիշները հաշվի են առնվում հանցավորի հանրային վտանգավորության աստիճանի որոշման, նրա նկատմամբ պատժի նշանակման և հանցագործությունների կանխարգելման միջոցառումների կազմակերպման և անցկացման ժամանակ:

Քրեաիրավական բնութագրի շրջա-

նակում հատուկ ուշադրություն է գրավում հանցագործների անձի բնութագիրն՝ ըստ հանցանքի հասարակական վտանգավորության աստիճանի, նրանց հետհանցավոր վարքագծի վերլուծությունը, քանի որ դրանք հաշվի են առնվում քրեաիրավական ներգործության միջոցների ընտրության ժամանակ:

Այս հոդվածի շրջանակում վերլուծությունն իրականացրել ենք ՀՀ ոստիկանության կրթահամալիրում 24.06.2016 թվականին ստացված ՀՀ դատական դեպարտամենտի Ե-4102 գրությամբ տրամադրված 2010-2015 թվականների քրեական գործերի ցանկի հիման վրա www.datalex.am կայքից վերցրած փորձառնական նյութերի տվյալների ուսումնասիրությամբ: Ուսումնասիրել ենք խմբի կազմում հանցանք կատարած անչափահասների քրեաիրավական բնութագիրն՝ ըստ կատարած արարքի ծանրության աստիճանի, հանցանքի շարժառիթի և դատավճարի ծանրության առկայության հատկանիշների:

Վերլուծությունը սկսենք հանցավորի բնութագրից՝ ըստ կատարած արարքի ծանրության աստիճանի, քանի որ, ելնելով դրանից, կարելի է դատել նաև այդ արարքը կատարած անձի հասարակական վտանգավորության մակարդակի մասին:

Մեր կողմից իրականացրած հետազոտության ընթացքում խմբի կազմում անչափահասների կողմից կատարված հանցանքները, ըստ ծանրության աստիճանի, ունեն հետևյալ պատկերը (տես աղյուսակ 1)²

ՆՈՅՆԱԲԵՐ - ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2018 11 - 12 (233-234)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Աղյուսակ 1

Հանցանք կատարածան չափահասների տեսակարար կշիռն ըստ հանցագործության ծանրության աստիճանի	2010	2011	2012	2013	2014	2015	միջինացված ցուցանիշ
ոչ մեծ ծանրության	1.8%	1.1%	0%	10.8%	5.3%	2.2%	3.5%
միջին ծանրության	84.2%	69.1%	57.5%	40.0%	45.4%	66.7%	60.5%
ծանր	8.7%	28.7%	42.5%	49.2%	48.0%	31.1%	34.7%
առանձնապես ծանր	5.3%	1.1%	0%	0%	1.3%	0%	1.3%

Ինչպես տեսնում ենք, խմբի կազմում անչափահասների գերակշիռ մասը կատարել են միջին ծանրության հանցանքներ: Մասնավորապես՝ 2010 թվականին միջին ծանրության հանցանք կատարած անչափահասների տեսակարար կշիռը կազմել է 84.2%, այնուհետև աստիճանաբար այդ թիվը նվազել է՝ 2013 թվականին կազմելով 40%: Սակայն հետագայում ցուցանիշն աստիճանաբար աճել է՝ 2015 թվականին հասնելով 66.7%-ի: Ընդհանուր առմամբ, նշված ժամանակահատվածում, ըստ միջինացված ցուցանիշի, խմբի կազմում միջին ծանրության հանցանք կատարել է անչափահասների 60.5%-ը:

Հաջորդ ցուցանիշը, որը վտանգավոր է ոչ այնքան քանակական, որքան որակական առումով, ծանր հանցանք կատարած անչափահասների տեսակարար կշիռն է: Ի տարբերություն միջին ծանրության հանցանք կատարածների՝ ծանր հանցանք կատարած անչափահասների տեսակարար կշիռը 2010-2013 թթ. կտրուկ տեմպերով աճել է: Այսպես, եթե 2010 թվականին ծանր հանցանք կատարած անչափահասների տեսակարար կշիռը կազմել է 8.7%, ապա 2013 թվականին այն աճել է 5.5 անգամ: Այնուհետև, 2015 թվականին այն նվազել է՝ կազմելով 31.1%: Ընդհանուր առմամբ, ըստ միջինացված ցուցանիշի, խմբի կազմում ծանր հանցանք կատարած անչափահասների տեսակարար կշիռը կազմել է 34.7%: Կարծում ենք՝ այս ցուցանիշն ուշագրավ է, քանի որ, հանդիսանալով անձի բնու-

թագրի (հատկապես սոցիալ-հոգեբանական հատկանիշների) վատթարացման միտում, պետք է հաշվի առնել կանխարգելիչ քաղաքականության կազմակերպման և իրականացման ժամանակ:

Առանձնապես ծանր հանցանք կատարած անձանց տեսակարար կշիռը 2010 թվականին կազմել է 5.3%: Այնուհետև այն գնալով նվազել է, և նշված ժամանակահատվածում՝ ըստ միջինացված ցուցանիշի, կազմել է 1.3%: Ի տարբերություն վերջինիս՝ ոչ մեծ ծանրության հանցանք կատարած անչափահասների տեսակարար կշիռը 2010 թվականին կազմելով 1.8%, գնալով աճել է և 2013 թվականին այն ավելացել է 6 անգամ, և ի վերջո նշված ժամանակահատվածում՝ ըստ միջինացված ցուցանիշի կազմել է 3.5%: Այդուհանդերձ, այս ցածր ցուցանիշ է, որը, կարծում ենք, պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ, նախ՝ ոչ միշտ են հակաիրավական արարքները որակվում որպես հանցագործություն, և երկրորդ՝ ոչ միշտ է այդ մասին հայտնի դառնում իրավապահ մարմիններին (նկատի ունենք հանցավորության բնական լատենտայնությունը): Սա էլ իր հերթին անչափահասների միջավայրում կարող է ստեղծել անպատժելիության պատրանք՝ պատճառ դառնալով հանցանքի կրկնման և առավել ծանր հանցանք կատարելու համար:

Հաջորդ հատկանիշը, ըստ որի մեր կողմից ուսումնասիրվել են խմբի կազմում հանցանք կատարած անչափահասները, դա նրանց վարքագծի շարժառիթներն են:

Կարելի է հաստատել, որ անչափահասների անձնային առանձնահատկություններն էականորեն ազդում են նրանց վարքագծի (այդ թվում՝ հանցավոր) շարժառիթների վրա: Գիտնականների մեծամասնության կարծիքով² հենց շարժառիթն է հանդիսանում քրեորեն պատժելի արարք կատարելու գլխավոր դետերմինանտը, որն արտահայտում է անձի պահանջումները, նրա հետաքրքրությունները, քանի որ հենց շարժառիթն է խթանում հանցավոր վարքագիծը: Շարժառիթները կազմում են նաև անչափահասի անձի բարոյախոգեբանական բնութագրի միջուկը: Շարժառիթների տակ հասկացվում է ներքին և արտաքին պայմանների ամբողջությունը, որը մղում է գործունեության և որոշում դրա ուղղվածությունը³:

Հանցավոր վարքագծի շարժառիթն այդ առումով ունի կարևոր քրեաբանական նշանակություն, քանի որ արտացոլում է ոչ միայն հանցանք կատարած անձի առանձնահատկությունները, այլև տալիս է նրա հակահասարակական հայացքների խորության և կայունության աստիճանի մասին պատկերացումներ:

Խմբի կազմում հանցանք կատարած անչափահասների կառուցվածքը՝ պայմանավորված առավել տարածված հանցագործություններով, շարժառիթների առումով ունի հետևյալ պատկերը (տե՛ս աղյուսակ 2-ը)՝

Աղյուսակ 2

Խմբի կազմում հանցանք կատարած անչափահասների տեսակարար կշիռն՝ ըստ հանցագործության շարժառիթների	2010	2011	2012	2013	2014	2015	միջինացված ցուցանիշ
շահադիտական	74.1%	71.0%	80.0%	68.7%	66.7%	95.6%	76.0%
բռնի	10.3%	14.0%	7.5%	12.5%	10.7%	4.4%	9.9%
բռնի-շահադիտական	13.8%	15.0%	12.5%	11.0%	17.3%	0%	11.6%
այլ	1.7%	0%	0%	7.8%	5.3%	0%	2.5%

Ինչպես տեսնում ենք, խմբի կազմում հանցանք կատարած անչափահասների

մեծամասնության համար բնութագրական է շահադիտական շարժառիթը: Այսինքն նշված ժամանակահատվածում հետազոտված անչափահասների, ըստ միջինացված ցուցանիշի՝ 76%-ը գործել են շահադիտական շարժառիթներով: Այս ցուցանիշը տարբեր տարիներին գերիշխող է մյուս ցուցանիշների նկատմամբ: Նույնիսկ 2015 թվականին այն կազմել է 95.6%:

Հաջորդ ուշագրավ և տարածված ցուցանիշը վերաբերում է բռնի-շահադիտական շարժառիթին: Այն նշված ժամանակահատվածում որոշակի փոփոխություններով՝ 2010 թվականին կազմել է 13.8%, այնուհետև վայրիվերումներով, 2015 թվականին կազմել է 0%: Չնայած դրան՝ նշված ժամանակահատվածում, ըստ միջինացված ցուցանիշի, բռնի-շահադիտական շարժառիթը բնութագրական է եղել խմբի կազմում հանցանք կատարած անչափահասների 11.6%-ին:

Անչափահասների նշված խմբի մոտ բռնի շարժառիթներն այնքան էլ տարածված չեն: Սակայն, հետևելով շարժընթացին, կարելի է նկատել կտրուկ տատանումներ, որի արդյունքում՝ 2010 թվականին այն տարածված է եղել 10.3% անչափահասների, իսկ առավելագույնս դրսևորվել է 14%-ի մոտ, այնուհետև այն նվազելով՝ 2015 թվականին կազմել է 4.4%: Ինչ վերաբերում է այլ շարժառիթ-

ների, ապա դրանք առկա են բավականին չնչին տոկոս կազմող անչափահաս-

ների մոտ:

Այսպիսով, շարժառիթների ուսումնասիրությունը կարևոր է, քանի որ հենց շարժառիթով է պայմանավորված անձի հետագա վարքագիծը: Բացահայտելով խմբի ամեն մի անդամի շարժառիթը՝ մեծ հավանականությամբ կարող ենք կանխատեսել նրանց արարքները, ինչն էլ հնարավորություն կտա ճիշտ ընտրելու անհատական պրոֆիլակտիկայի ներգործության միջոցները:

Խմբի կազմում հանցանք կատարած անչափահասների քրեաիրավական բնութագրի առանձնահատկություններից է դատվածության առկայությունը: Նշված ժամանակահատվածում հետազոտության ընթացքում հայտնաբերված խմբի կազմում հանցանք կատարած դատվածություն ունեցող անչափահասների բնութագրի պատկերը հետևյալն է (տե՛ս աղյուսակ 3-ը)՝

Աղյուսակ 3

Տարի	2010	2011	2012	2013	2014	2015	միջինացված ցուցանիշ
Խմբի կազմում հանցանք կատարած դատվածություն ունեցող անչափահասների տեսակարար կշիռը	7.0%	5.3%	2.5%	6.2%	4.0%	4.4%	4.9%

Ինչպես երևում է աղյուսակից, խմբի կազմում հանցանք կատարած դատվածություն ունեցող անչափահասների տեսակարար կշիռն այնքան էլ մեծ չէ: Դեռ ավելին, 2010 թվականին այս ցուցանիշը կազմել է 7%, որը նշված ժամանակահատվածի ամենաբարձր ցուցանիշն է: Այնուհետև այն զգալով նվազում է՝ 2015 թվականին կազմելով 4.4%: Իսկ նշված ժամանակահատվածում այս կատեգորիայի դատվածություն ունեցող անչափահասների տեսակարար կշիռը միջինացված կազմել է 4.9%: Սակայն, այստեղ պետք է նկատի ունենալ, որ այս ցուցանիշը բնութագրական է միայն գրանցված հանցագործություններին, քանի որ

անչափահասների հանցավորության լատենտայնության մակարդակը բավականին բարձր է⁴, և անչափահասների կողմից կատարվող հանցագործությունների մի մասը դուրս է մնում պաշտոնական վիճակագրությունից: Այսինքն, հանցավոր փորձ ունեցող անչափահասների տեսակարար կշիռն իրականում ավելի մեծ է, քան ցույց է տալիս պաշտոնական վիճակագրությունը: Եվ այստեղ խնդիրը այն է, որ այդ անչափահասները, որպես կանոն, «դիմադրողականություն» են ձեռք բերում իրավապահ մարմինների կողմից ներգործության նկատմամբ և հանդիսանում են անչափահասների խմբում «դաստիարակ» և «ուսուցիչ», հանցավոր խմբերում՝ կազմակերպիչներ և լիդերներ:

Չնայած այս ցուցանիշի «ցածր» մակարդակին՝ հատուկ վտանգավորություն է ներկայացնում անչափահաս տարիքում կատարած հանցագործությունների

նեցիդիվը⁵, ինչն առաջ է բերում քրեաբանական նեցիդիվի տարածվածություն: Եվ, բացի այդ՝ քրեական գործերի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ անչափահաս տարիքում հանցանք կատարած անձը չափահաս տարիքում կատարում է առավել ծանր հանցանքներ և ուղղման առումով դառնում է բացասական իմաստով առավել «ճկուն»՝ պրոֆիլակտիկ ներգործության նկատմամբ:

Այսպիսով՝ հետազոտության արդյունքում փորձ արվեց ձևավորելու հստակ պատկերացում խմբի կազմում հանցանք կատարած անչափահասի քրեաբանական որոշ հատկանիշների վերաբերյալ, որոնք բնութագրում են ըստ հանցանքի

ծանրության աստիճանի, շարժառիթների և դատվածության ամկայության, որոնց իմացությունն անհրաժեշտ է անչափահասների խմբային հանցավորության

կանխարգելման քաղաքականության, հատկապես անհատական պրոֆիլակտիկայի մշակման և իրականացման համար:

-
- ¹ Տե՛ս Ларин В.А., Проблемы предупреждения преступлений, совершаемых в ситуациях острой социальной напряжённости // Современная научная мысль, 2015, N 3, էջեր 152-158:
 - ² Տե՛ս, օրինակ, Зелинский А.Ф., Криминальная мотивация хищений и иной корыстной преступной деятельности, Киев, 1990, էջեր 17-19:
 - ³ Տե՛ս Богомолова С. Н., О внутриличностных детерминантах криминальной агрессии // Насилие, агрессия, жестокость, Криминально-психологическое исследование: сб. научных трудов, М., ВНИИ проблем укрепления законности и правопорядка, 1989, էջ 75:
 - ⁴ Տե՛ս Անչափահասների հանցավորության դեմ պայքարի հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում / խմբագիր՝ իրավ. գիտ. դոկտոր, դոցենտ Ա. Գաբուլյան - Եր., ԵՊՀ հրատ., 2010, էջ 9, Մարգարյան Ա. Ռ., Անչափահասների հանցավորության և շեղվող վարքագծի հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում, դոկտ. ատենախոսություն, Երևան, 2017 թ., էջ 13, Криминология: Учебник/ Под ред. В.Н. Кудрявцева и В.Е. Эминова, 3-е изд., перераб. и доп., М., Юристь, 2007, էջ 479:
 - ⁵ Криминология: Учебник/ Под общ.ред. А.И. Долговой, 3-е изд., перераб. и доп., М., Норма, 2008, 791 էջ:

RESUME - РЕЗЮМЕ

THE CHARACTERISTICS OF JUVENILES WHO COMMITTED A CRIME IN A GROUP (BY CRIMINAL-LEGAL FEATURES)

Hripsime Khachatryan

Senior lecturer at Police Academy of Police Educational Complex of RA, Department of Law, Chair of Criminal Law and Criminology, Police Major

The article is devoted to the study of criminal-legal features of criminological characteristics of juveniles who committed a crime in a group. The importance of study is conditioned by some circumstances: at first, that features are a part of criminological characteristics of person who committed a crime, and second, they must be taken into consideration when defining the degree of danger of personality of criminal, assigning punishment, organizing and taking measures on crime prevention.

The legal-criminal characteristics of juveniles who committed a crime in a group, based on a study of criminal cases from 2010 to 2015, by the features of degree of gravity of crime, motivation and conviction availability have been presented in the article. The specifics of juveniles' characteristics and trends of its deterioration have been identified based on each abovementioned criteria.

Key words: juvenile who committed a crime in a group, criminal-legal characteristics, degree of gravity of crime, motives of crime, criminal record

ХАРАКТЕРИСТИКА УГОЛОВНО-ПРАВОВЫХ ПРИЗНАКОВ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ, СОВЕРШИВШИХ ПРЕСТУПЛЕНИЕ В СОСТАВЕ ГРУППЫ

Рипсима Хачатрян

Старший преподаватель кафедры уголовного права и криминологии юридического факультета Образовательного комплекса Полиции РА, майор полиции, Соискатель кафедры уголовного права ЕГУ

Статья посвящена изучению уголовно-правовых признаков несовершеннолетних, совершивших преступление в составе группы. Во-первых, это является составным элементом криминологического образа преступника, во-вторых, эти признаки учитываются при определении степени общественной опасности преступника, в-третьих, для предупреждения преступлений.

В статье представляются результаты исследования уголовных дел, расследованных в период с 2010 г. по 2015 г., дается характеристика уголовно-правовых признаков несовершеннолетних, совершивших преступление в составе группы, с учетом наличия судимости, степени тяжести и мотива преступления. Изучение каждого признака в отдельности позволяет выявить особенности характеристики несовершеннолетнего, совершившего преступление в составе группы, а также связанные с этим отрицательные тенденции.

Ключевые слова: несовершеннолетний, совершивший преступление в составе группы; уголовно-правовая характеристика; степень тяжести преступления; мотив преступления; судимость.

Բանալի բառեր - խմբի կազմում հանցանք կատարած անչափահաս, քրեաիրավական քննարկի, հանցանքի ծանրության աստիճան, հանցանքի շարժառիթներ, դատվածություն

2018 թվականի 11 - 12 (233-234) համարներ

ՀԱՍՏԱՎԱԾ
Իշխանություն